

Лука Бајиуран, асистент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду

ТРГОВИНА ИЗМЕЂУ СРБИЈЕ И РУСИЈЕ У СВЕТЛУ ЦАРИНСКИХ ПРЕФЕРЕНЦИЈА И МЕЂУСОБНИХ САНКЦИЈА РУСИЈЕ И ЗАПАДНИХ ЗЕМАЉА¹

„Док једном не смркне, другом не сване.“
Српска народна пословица

Сажетак: У раду се анализирају постојећи царински прописи којима се регулише трговина пољопривредним производима Србије и Русије, посебно у светлу актуелних санкција између Запада и Русије. Методи којима се тумаче правне норме су пре свега економски. Циљ је да се прикажу алокативни ефекти и ефекти на благостање у постојећем институционалном оквиру настали с обзиром на санкције, да би се на основу тога изабрала адекватна државна политика.

Царински режим између Србије и Русије, посматран издвојено, савла српске произвођаче у бољи положај у односу на већину земаља на руском тржишту. Трошкови које српски извозници имају у односу на друге умањени су за износ руске царине. Међутим, због високих субвенција пољопривредне производње у развијеним земљама, српски пољопривредници нису у стању да им конкуришу.

Извоз пољопривредних производа из Србије ће се повећати, а за њим и пољопривредна производња. Ипак, уколико произвођачи не успеју да успоставе конкурентну производњу, након укидања санкција поново ће изгубити ненадано стечене позиције на руском тржишту.

Кључне речи: Споруазум о слободној трговини, санкције, Русија, Европска унија, извоз, царине, царинске баријере, пољопривредна производња.

¹ Рад је настао као резултат рада на пројекту „Теоријски и практични проблеми стварања и примене права (ЕУ и Србија)“ чији је носилац Правни факултет у Новом Саду.

Увод

Перманентна политичка криза у Украјини прераста 2014. године у оружани сукоб. Затегнути политички односи на међународној сцени доводе до увођења одређених политичко-економских санкција западних земаља Русији због њене наводне умешаности у украјински конфликт. Као реакција на мере тих земаља, Русија у августу 2014. године уводи забрану увоза пољопривредних производа из САД, ЕУ, Канаде, Аустралије и Норвешке. Овом мером најтеже је погођена Европска унија, с обзиром на величину њеног извоза пољопривредних производа у Русију.

Руски потез има широке импликације на српску привреду. Као земља која са Русијом има закључене споразуме о слободној трговини, ова забрана се скоро тренутно одразила на извоз и пољопривредну производњу у Србији. Са друге стране, константан је притисак Европске уније и САД на Србију да се прикључи санкцијама против Русије, што би могло да изазове и руске противмере према Србији.

Предмет овог рада биће изучавање правних прописа којима се уређују царински и привредни односи између Србије и Русије, у светлу санкција између Русије и Запада. Прописи којима се регулишу царински односи ће бити анализирани нормативним методом, да би се показао правни оквир за одвијање економских односа. Након тога ће уследити анализа методом неокласичне економије, која подразумева постојање савршеног тржишта. На крају ће у анализу бити укључено понашање субјеката у реалном окружењу који постоји, применом метода неоинституционалне економије.

Циљ рада је да се сагледа постојећи правни режим, користи и трошкови од појединих правних решења, ради дефинисања политичке позиције Србије у новонасталим политичко-економским околностима. У том смислу, ефикасна алокација ресурса, као претпоставка економског раста и развоја, критеријум је који треба испунити.

У раду ће бити истражено неколико хипотеза. Прва се односи на царински режим трговине пољопривредним производима између Србије и Русије. Захваљујући добијеном преференцијалном третману, српски пољопривредни производи су на руском тржишту у старту конкурентнији од већине других земаља. Међутим, због високих субвенција којим развијене земаље помажу сопствену производњу, српски пољопривредници и поред царинских олакшица не могу да буду довољно конкурентни.

Друга хипотеза односи се на алокативне ефекте руских санкција Западу. Потпуно је очекивано да већ у кратком року дође до повећања извоза из Србије. На средњи рок, доћи ће и до повећања пољопривредне произ-

водње у Србији због нарасле руске тражње. Ипак дугорочно, након укидања руских санкција и успостављања пређашњег стања у међународним односима, извоз и производња ће поново почети да се враћају ка почетном нивоу. Да би српска пољопривреда успела да задржи новостечене позиције на руском тржишту, мора унапредити сопствену конкурентност, не рачунајући на субвенције државе.

1. Царински режим пољопривредних производа између Србије и Русије

Царине представљају једну врсту пореза на потрошњу, коју домаћа земља наплаћује на страну робу која улази на њену државну територију.² Царине су инструмент (протекционистичке) економске политике, којим држава штити домаћу производњу од конкуренције увозне робе, на начин што се њоме повећава цена коју домаћи потрошачи плаћају на увозну робу, док домаће цене остају недирнуте.

Распон царина у Руској Федерацији креће се од 5 до 30%. По том режиму са Русијом послује 120 земаља. Режим преференцијалног третмана, који подразумева смањење од 25% у односу на базну царину, користи 105 држава.³

Руска Федерација је извршила царинску либерализацију са земљама чланицама Заједнице независних држава. Било је више покушаја да се са земљама ЕУ и ЕФТА успостави царинска либерализација, али до договора није дошло.⁴

Добри економски односи Југославије и Русије прекинути су санкцијама ОУН Југославији. Након тога, закључено је више међународних билатералних споразума Русије и СР Југославије чији је циљ обнављање покиданих веза између привредних субјеката.

Споразумом о трговини и економској сарадњи из 1994. године⁵ Русија и СР Југославија су једна другој одобриле третман најповлашћеније нације

² Више о царинама: Дејан Поповић, *Пореско право*. Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2013, 487-493.

³ Ненад Поповић, Одред Јашко, *Спољнопривредни односи и привредне сарадње Руске Федерације и Републике Србије*. Фонд Српски економски центар, Београд, 2010, 230.

⁴ Урош Здравковић, Споразум о слободној трговини између Републике Србије и Руске Федерације. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*. год. 62, 2012, 573-574. О царинској политици ЕУ, више код: Миле Врањеш, Царине и царинска политика у функцији остваривања регионалних економских интеграција - пример Европска унија, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, год. 46, бр. 1, 2012, 101-117.

⁵ Закон о потврђивању Споразума између Савезне владе Југославије и Владе Руске Федерације о трговини и економској сарадњи, *Сл. лист СРЈ - Међународни уговори*, бр. 1/95.

у трговини и економској сарадњи, у складу са Општим споразумом о царинама и трговини.⁶

У августу 2000. године потписан је и Споразум о слободној трговини између две земље.⁷ Овим споразумом предвиђено је успостављање режима слободне трговине између две земље, уз релативно мали број изузетака.⁸

Дакле, Русија је извршила дискриминаторну либерализацију увоза, дајући Србији привилегован третман на свом тржишту у односу на већину других земаља.⁹ Привилегија важи за робу у потпуности произведену у Србији, као и за робу која није у потпуности произведена у Србији, али је у њој била подвргнута довољној обради и преради.¹⁰

Извоз из Србије у Русију је у 2013. години забележио повећање од 28% у односу на претходну годину. Номинална вредност извоза 2013. године износила је 580,3 милиона USD. Од те цифре, само на воће и поврће (највише јабуке) отпада 16%.¹¹

Алокативни ефекти преференцијалног царинског третмана Србије на руском тржишту, приказани су на Графику бр. 1.¹² Ради једноставности, посматраће се пример када постоје три државе: Русија је увозник, док су Србија и Трећа земља извозници. Претпоставиће се и да су оба извозника идентична. На десној слици приказана је ситуација на тржишту Русије, у средини је тржиште Србије, док је на левој слици представљено тржиште Треће земље која нема преференцијални третман.

⁶ *Ibid.*, чл. 2 ст. 1.

⁷ Закон о потврђивању Споразума између Савезне владе Југославије и Владе Руске Федерације о слободној трговини између Савезне Републике Југославије и Руске Федерације. *Сл. лист СРЈ - Међународни уговори*, бр. 1/2001; Закон о потврђивању Протокола између Владе Републике Србије и Владе Руске Федерације о изузетима из режима слободне трговине и правилима о одређивању земље порекла робе уз Споразум између Савезне владе Југославије и Владе Руске Федерације о слободној трговини између Савезне Републике Југославије и Руске Федерације од 28. августа 2000. године. *Сл. гласник РС – Међународни уговори*, бр. 8/2011.

⁸ Споразум о слободној трговини између РФ и СРЈ, чл. 1. Више о томе код: У. Здравковић, *op. cit.*

⁹ Овакав положај на руском тржишту имају још само чланице ЗНД и Црна Гора, као друга чланица тадашње СР Југославије.

¹⁰ Прилог 2: Правила о пореклу робе из СРЈ која се увози на територију РФ у оквиру Споразума о слободној трговини између РФ и СРЈ, чл. 1. Шта се сматра робом у потпуности произведеном у Србији, односно шта подразумева „довољна прерада и обрада“ производа, наведено је у чл. 2 и 3 овог Прилога.

¹¹ Званични сајт привредне коморе Србије: Представништво ПКС у Руској Федерацији. <http://www.pks.rs/Predstavnistva.aspx?id=7&t=4&jid=1>. Сајту приступљено 19. септембра 2014. год.

¹² Анализа преференцијалног царинског третмана која следи, дата је према: Richard Baldwin, Charles Wyplosz, *Економска европских интеграција*. Datastatus, Beograd, 2010, 163-172.

Трећа земља Србија Русија

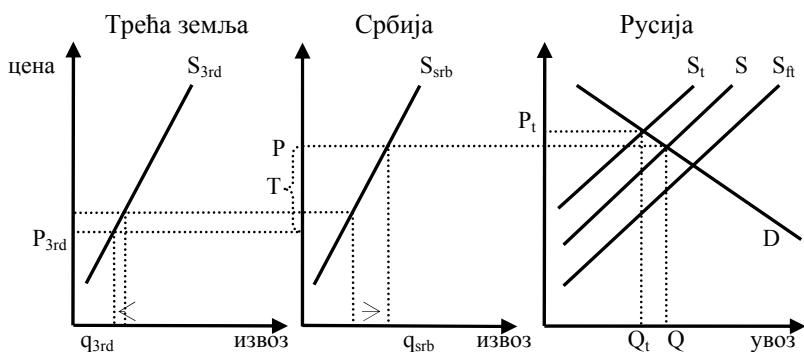

График 1: Алокациони ефекти дискриминаторне царинске либерализације

Крива D представља граничну тражњу Русије за иностраном робом. Она показује колико ће робе руско тржиште увести у зависности од њене увозне цене. Постојање царина не утиче на положај криве.

Криве S_{3rd} и S_{srb} представљају криве извозне понуде Треће земље и Србије. Крива S_{ft} представља укупну увозну понуду на руском тржишту, када нема царина. Укупна понуда увозне робе на руском тржишту представља у овом случају збир две криве извозне понуде, Србије и Треће земље ($S_{ft} = S_{3rd} + S_{srb}$).

Ако обе земље плаћају једнаку царину, крива увозне понуде је S_t . Цена увозне робе је P_t , при чему је укупан увоз на нивоу Q_t .

Сада ће се прећи на анализу ситуације када извоз робе из Србије има преференцијални третман на тржишту Русије, па се на њу се не плаћа царина. На увоз робе из Треће земље Русија наплаћује царину T . Руска царина повећава увозну цену робе из Треће земље, на начин што „подиже“ њену криву извозне понуде, док крива понуде Србије остаје непромењена. Тако се ствара заједничка крива увозне понуде S . Нова цена на руском тржишту формира се на нивоу P , док се тражња и понуда поклапају на нивоу Q .

Међутим, износ који српски извозници и извозници из Треће земље добијају за своју робу, нису исти. Српски извозници који не плаћају царину, добијају пун износ цене P , као и руски произвођачи. Са друге стране, извозници из Треће земље, морају од цене P коју добију да плате царину T , тако да снижавају своју извозну цену на ниво P_{3rd} ($P = P_{3rd} + T$).

Због преференцијалне либерализације у корист Србије, долази до појаве која се назива „ефекат промене понуђача“, или популарније „скретање трговине“. Укупан обим извоза из Треће земље пада на ниво q_{3rd} , док ниво извоза из Србије расте на ниво q_{srb} (ефекат промене понуђача је на Графику означен стрелицама).

Споразумом о слободној трговини, Русија је омогућила Србији повећање конкурентности њене пољопривредне производње, у односу на треће земље.

2. Заједничка пољопривредна политика ЕУ, њени ефекти на конкурентност и Русија¹³

Европска унија у оквиру своје Заједничке пољопривредне политике већ више деценија издваја огромне суме новца за субвенционисање пољопривредне производње. Резултати такве политике јасно су уочљиви.

Први резултат је да су продајне цене пољопривредних производа из ЕУ на тржишту снижене испод равнотежног нивоа. Други резултат је да су цене које добијају пољопривредници за своју робу изнад равнотежног нивоа, захваљујући износу субвенције који они примају из буџета.

У жељи да што више увећају сопствено благостање, они реагују на подстицаје које добијају и увећавају сопствену производњу до крајњих граница. На тај начин су на тржишту ЕУ створени огромни вишкови пољопривредних производа („брда путера и језера млека“), које домаће тржиште више није могло да апстрахује.

Излаз је нађен у извозу. Захваљујући субвенцијама, ови производи постају ценовно конкурентни на међународном тржишту, иако то можда не би били због високих трошкова производње у тим земљама. Тржиште Русије је важно за европске произвођаче, јер је у стању да прихвати велики део њихове производње. Произвођачи из трећих земаља, укључујући ту и Србију, тешко могу ценама да конкуришу високо субвенционисаним европским производима. Иако су трошкови производње у Србији много нижи него у већини земаља ЕУ због ниске цене радне снаге и повољних географских услова, субвенције које српски произвођачи при-

¹³ Више о томе: Мирослав Прокопијевић, *Евројска унија - увод*. Службени гласник, Београд, 2010, 199-232; Лука Батуран, *Финансирање заједничке пољопривредне политике Евројске уније и њен утицај на српску пољопривреду након прикључења Унији – дипломски рад*, Правни факултет у Новом Саду, 2010; Л. Батуран, *Фондови за финансирање заједничке пољопривредне политике Европске уније*, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, vol. 44, no. 3, 2010, 573-583.

мају много су ниже од европских.¹⁴ Због тога се српска пољопривреда тешко и споро враћа на руско тржиште, са којег је уклоњена санкцијама међународне заједнице СР Југославији 90-их година ХХ века.

3. Забрана увоза пољопривредних производа у Руску Федерацију

Као реакција на политичко-економске санкције западних земаља, председник Русије доноси 6. августа 2014. године Указ бр. 560 о примени посебних економских мера како би се осигурала безбедност Руске Федерације.¹⁵ На основу њега, руска влада Решењем бр. 778¹⁶ уводи забрану увоза пољопривредних производа на период од годину дана из САД, ЕУ, Канаде, Аустралије и Норвешке.

У економском смислу, овим је Русија дискриминаторно ограничила увоз својих производа из иностранства. Ова мера оставиће последице на тржиштима великог броја земаља.

Пре него што се пређе на анализу ефеката овог ограничења, биће представљена редовна **ситуација када постоји слобода трговине**. У циљу поједностављења поступка, а ради прегледности резултата, у анализи ће се користити модел четири земље. Претпоставиће се да оне не тргују међусобно већ само са Русијом, али ће касније ова радна претпоставка бити напуштена. Све је приказано и на Графику бр. 2.

На десној слици је тржиште Русије – земље увознице пољопривредних производа. Крива D представља граничну тражњу Русије за иностраном робом. Она показује колико ће робе руско тржиште увести у зависности од њене цене. Крива S_I представља криву увозне понуде на руском тржишту када нема никаквих забрана, и она је збир извозних крива s_1 , s_2 и s_3 . У пресеку увозне понуде (S_I) и тражње (D), долази до формирања равнотежне цене P_I , при којој је количина увезене робе Q_I .

¹⁴ Тако на пример Поповић и Јашко, говорећи о перспективама за унапређење спољнотрговинских односа Србије и Русије у области пољопривредно-прехранбених производа, изражавају незадовољство јер су субвенције за српске пољопривреднике недовољне, „па се не може рачунати на међународну конкурентност пољопривредне производње.“

¹⁵ Указ № 560 „О примени отдельных специальных экономических мер в целях обеспечения безопасности Российской Федерации“ от 6 августа 2014 г. Званичан интернет-сајт Председника Руске Федерације: <http://www.kremlin.ru/news/46404>. Сајту приступљено 15. августа 2014. године.

¹⁶ Постановление Правительства Российской Федерации № 778 от 7 августа 2014 г о мерах по реализации Указа Президента Российской Федерации от 6 августа 2014 г. № 560 "О применении отдельных специальных экономических мер в целях обеспечения безопасности Российской Федерации". Званичан интернет-сајт Владе Руске Федерације:

<http://government.ru/media/files/41d4f8e16a0f70d2537c.pdf>. Сајту приступљено 15. августа 2014. године.

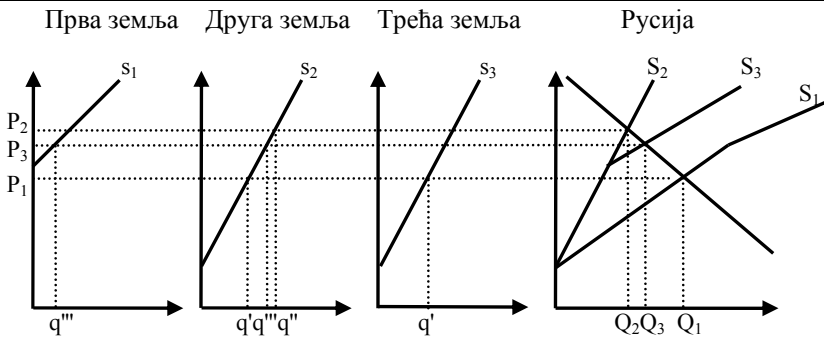

График 2: Алокативни ефекти руских санкција

На три слике са леве стране представљене су земље извознице. Прва земља у редовним условима уопште не извози сопствену производњу у Русију. Крива њене извозне понуде s_1 налази се изнад цене P_1 . Разлози могу бити високи трошкови производње (висока цена рада, капитала, природних ресурса), или трошкови трансакције (трошкови транспорта, различите царинске и ванцаринске баријере, асиметрија информација итд.)

Друга и Трећа земља извозе на тржиште Русије. Њихове криве извозне понуде представљене су кривама s_2 и s_3 .

Сада у анализу треба укључити претпоставку да је Русија увела забрану увоза пољопривредних производа из Треће земље. На основу тога, следи анализа алокативних ефеката и ефеката на благостање.

Јасно је да ова мера не може остати без последица на руском тржишту. Забрана увоза представља вештачко ограничење увозне понуде пољопривредних производа Треће земље на руском тржишту. Уместо криве S_1 , крива увозне понуде је у моменту ступања на снагу овог прописа сведена само на извозну понуду из Друге државе, коју представља крива S_2 . Последице ограничења укупне понуде уз непромењеност тражње на руском тржишту морале су да се одразе на цене, које су почеле да расту, до нивоа P_2 .¹⁷ Произвођачи из друге земље на раст цене реагују растом извоза, са нивоа q' на ниво q'' . Расте и благостање извозника Друге државе услед раста извозне цене и извоза. Постепено се смањује несташица на руском тржишту изазвана забраном увоза из Треће земље.

¹⁷ Уводећи забрану, руске власти су биле свесне очекиваног раста цена, и негативних последица које ће осетити потрошачи у Руској Федерацији кроз смањење њиховог благостања. Зато је руска влада наложила спровођење бројних мера које требају на средњи и дуги рок да компензују ове губитке.

Раст цена пољопривредних производа омогућава и произвођачима из Прве земље да своје производе пласирају на тржиште Русије. Крива увозне понуде на руском тржишту сада има облик S_3 , при чему је $S_3 = s_1 + s_2$. Тражња је задовољена на нивоу Q_3 ($Q_3 = q''' + q'''$). Цена са P_2 опада на ниво P_3 , што је и даље изнад новоа P_1 .

Извоз се на кратак рок састоји само из већ произведених вишкова. На средњи рок, и произвођачи еластично реагују, па повећавају свој обим производње.

Из изнетог следи да се српски извозници и пољопривредни произвођачи налазе у веома повољном положају. Пољопривредни произвођачи из Србије и других земаља виде у руској забрани прилику за остварење екстра профита. Због непредвиђеног и наглог раста иностране (руске) тражње, долази и до раста српске извозне цене. Због тога су српски произвођачи заинтересовани да своје вишкове преоријентишу на извоз у Русију. Ова појава је забележена већ у првим данима након ступања на снагу руске забране.

Што кризна ситуација буде дуже трајала, увозна понуда на руском тржишту из земаља које нису погођене санкцијама је еластичнија, па ће се боље прилагођавати тражњи. Алокативни губитак на тржишту ће бити све мањи и мањи, али је питање да ли ће се понуда вратити на ниво Q_1 , када је ниво цена био P_1 . Руски проблем је што су земље којима су уведене санкције уједно и најбогатије земље света, које огромне субвенције издвајају на пољопривредну производњу. Тим субвенцијама, оне практично субвенционирају и руске потрошаче који плаћају нижу цену робе. Тешко је очекивати да остале земље могу у потпуности попунити празнину насталу искључењем санкционисаних земаља из трговине.

Сада у анализу треба укључити и **могућност међусобне трговине земаља извозника**. На тржишту земаља погођених забраном долази до великих промена. Цене у тим земљама падају, јер се забрана извоза на руско тржиште рефлектује као повећање њихове домаће понуде на домаћем тржишту. Домаћи потрошачи су на добитку, јер због ниже цене расте потрошачки вишак.

Забрана извоза на руско тржиште чини производњу у тим земљама нерентабилном, стварајући губитке њиховим пољопривредницима. Неопходно је зато у веома кратком року пронаћи алтернативно тржиште, да би се избегли или колико-толико компензовали губици узроковани руском забраном. Очекивано је да тржиште осталих земаља буде преплављено јефтиним производима из земаља погођених забраном.¹⁸

¹⁸ На дуго рок, одржање руске забране може довести до смањења производње у санкционисаним земљама. Због тога је очекивано да домаћи произвођачи у овим земљама

На краatak рок, потрошачи у земљама које нису директно погођене руским санкцијама (у које спада и Србија) су на губитку, због преоријентације њихових произвођача на извоз у Русију. Повећан извоз домаћих производа доводи до смањења домаће понуде, због чега на домаћем тржишту долази до раста цена. Ово је ситуација која се десила Србији, где је одмах у августу забележен раст цена.

Међутим, на пораст цена реагују и произвођачи из санкционисаних земаља. Погођени руском забраном, они преусмеравају свој извоз на остале земље. У жељи да смање сопствене губитке до којих би могло доћи због пропадања већ произведене робе, они су спремни чак да је продају и испод цене њеног коштања.¹⁹ Долази до повећања иностране понуде на тржиштима трећих земаља (укључујући Србију на којој роба из ЕУ такође има преференцијалан третман)²⁰, што узрокује смањење цена, чак и испод нивоа пре руске кризе. На тај начин, потрошачи у трећим земљама неочекивано бележе повећање потрошачког вишка, на рачун земаља погођених руским мерама.

4. Опасност од губитка преференцијалног статуса

Економска теорија, али и искуство грађана Србије који су преживели санкције, говоре да се појединци чији су економски интереси погођени санкцијама, са њима лако не мире. У жељи да максимизују сопствену корист, они се прилагођавају новонасталим околностима (конкретно у овом случају руској забрани), тражећи начин да нову ситуацију искористе као своју предност. Ово се односи на све субјекте, и у Русији, и у Србији, и у Европској унији, и у свим осталим земљама.

Уводећи забрану увоза робе из одређених земаља, Русија је отворила широко поље за различите махинације. У немогућности да своје пољопривредне производе пласирају директно у Русију, произвођачи из санкционисаних земаља имају интерес да покушају да то обаве индиректно, преко посредника из

(који и иначе чине организовану лоби-групу) изврше снажан политички притисак на власт. Тај ће притисак расти што санкције буду дуже трајале. Разумљиво је незадовољство пољопривредних произвођача у овим земљама, јер су они највећи губитници због затегнутих односа са Русијом. У Европској унији, њихови захтеви су у почетку кризе прво били усмерени ка заједничким и домаћим фондовима, од којих се очекује покривање губитака. Како су средства у тим фондовима недовољна да покрију изузетно високе губитке, у наредном периоду би се могло рачунати да ће се притисак окренути на релаксацију односа ових земаља са Русијом (ово је вероватно сценарио на који руска политичка власт и рачуна).

¹⁹ Цена коштања представља цену робе која је неопходна само за покривање трошкова производње. Ђорђе Попов, Фуада Станковић, *Основи економије*, Центар за издавачку делатност Правног факултета у Новом Саду, 2010, 128-130.

²⁰ М. Врањеш, Царинска питања Европске уније и Србије - царинска основица, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, vol. 46, no. 3, 2012, 51-67.

осталих земаља. На овај начин, роба се неистинито приказује као произведена (или „довољно обрађена“, односно „довољно прерађена“) у земљи која није под руским санкцијама, те се након тога пласира на руско тржиште.

У посебно деликатној позицији је Србија, и земље чији извозници имају преференцијалан третман на руском тржишту. Недавно је у Србији избила афера са реекспортом меса произведеног у ЕУ преко једне српске клинице.²¹ Проблем је решен када је афера откривена, а контроле су пооштрене. Сада су мотиви да се тако нешто понови и са осталим производима већи, с обзиром да су и интереси играча због руских санкција знатно већи.

Србија мора водити рачуна у оваквој ситуацији. Са једне стране, реекспортом европске робе српски извозници могу остварити високе марже, али на тај начин се доводи у озбиљну опасност Споразум о слободној трговини са Русијом, чија суспензија може довести Србију у лошију позицију.

Стриктном применом Споразума, Србија може остварити велике користи. Једноставно, сва домаћа пољопривредна производња може ићи као извоз у Русију, док се домаће потребе могу подмирити увозом из санкционисаних земаља. На државним органима је зато велика одговорност да строгом контролом пословања и кажњавањем евентуалних прекршилаца обезбеде поштовање Споразума, да ова велика развојна прилика не би била изгубљена.

Други проблем је везан за притисак САД и ЕУ на Србију и остале кандидате за чланство у Унији да се прикључе санкцијама према Русији. Србија то још увек није учинила. Српска влада се налази у дилеми. Оваква мера могла би довести у опасност српски извоз у Русију, што би имало изузетно тешке последице на привреду Србије. Русија чак не мора Србији уводити санкције како је то учинила према САД и ЕУ, већ је довољно да откаже Споразум о слободној трговини.²² У таквим условима, неутрални курс српске владе можда се чини највише оправдан, али јој се маневарски простор са продужавањем кризе све више сужава.

5. Шта након санкција?

У земљама ЕУ постоји велики притисак извозника на политичко руководство да се олабаве односи са Русијом, због губитака тамошње привреде. Такође, и економски губици које Русија трпи због санкција Запада терају руске власти на попуштање. Ипак, када ће до отопљавања односа доћи, у моменту писања овог рада тешко је рећи. Забрана увоза пољоприв-

²¹ Дневне новине Политика, званични интернет-сајт (вест од 17. јуна 2014. год.): <http://www.politika.rs/rubrike/Ekonomija/Ljajic-Na-putu-smo-resenja-problema-u-izvozu-mesa.lt.html>. Сајту приступљено 20. августа 2014. год.

²² Иако се Црна Гора придружила земљама које су увеле мере према Русији, још увек није стигао руски одговор, а не мора да значи ни да ће га бити.

вредних производа на тржиште Русије орочена је на годину дана, што не значи да се не може скратити, али и продужити.

Опстајање забране на дужи рок довешће до повећања производње у трећим земљама. Ово је јединствена прилика да домаћи произвођачи заузму позиције на тржишту Русије. Ипак, питање је шта ће се десити када се једног дана та забрана укине.

Прво, на руском тржишту ће доћи до поновног повећања извозне понуде земаља тренутно погођених санкцијама. Српски пољопривредници до тада имају времена да у Русији стекну одређену предност.

Пре свега, биће времена и могућности да се превазиђе несавршена информисаност потенцијалних партнера. Принудно упућени на српско тржиште, руски увозници су се тренутно, максимално и масовно окренули српским произвођачима, тражећи прилику за супституцију европских производа и произвођача: истражују тржиште, ступају у контакте са српским произвођачима и извозницима, упознавају српске прописе итд. Тако они решавају проблем асиметрије информација. Самим тим српски произвођачи долазе у бољи положај у односу на време пре кризе. Смањењем трансакционих трошкова, крива српске понуде на руском тржишту помера се удесно, што ће бити од значаја за повећање њене конкурентности.

Такође, српски произвођачи имаће времена и да изврше реструктурирање и прилагођавање савременим начинима производње. Са ефикасном производњом, биће у стању да буду конкурентни и на дуги рок.

Што криза на линији Русија-Запад буде дуже трајала, положај српских произвођача на руском тржишту, у постојећим институционалним односима, биће бољи.

Ипак, када санкције једног дана падну, европски произвођачи ће закуцати на врата својих старих руских муштерија, што ће бити прави тест конкурентности српске пољопривреде. Они који буду успели да ценама конкуришу европским произвођачима, забележиће успех.

Међутим, биће и оних који не успеју да издрже конкуренцију високо субвенционисаних европских производа. Проблем ће бити израженији уколико су они у међувремену повећали своје капацитете за производњу. Незадовољни новонасталом ситуацијом, бираће између враћања производње на претходни ниво, и притиска на српску државу да им на неки начин кроз прерасподелу омогући производњу изнад оптималног нивоа.

Уважавањем захтева неконкурентних произвођача за прерасподелом не може се постићи ефикасна алокација ресурса. Субвенцијама се стварају дисторзије на тржишту, као и производња изнад оптималног нивоа. Уколико је циљ ефикасност привреде, захтевати да српски порески обвезници субвенционису руску потрошњу како то чине они из ЕУ је корак у погрешном смеру.

Оно што држава може да уради је обезбеђење институционалног оквира, монетарних²³ и других услова за ефикасну алокацију ресурса са иностранством.²⁴ Значај трговинске сарадње са Руском Федерацијом још је важнији услед неизвесног приступа Европској унији.²⁵

На произвођачима је да сагледају перспективе и искористе прилику која им се нуди, и краткорочно и дугорочно. Наука им у томе може помоћи: економска, на начин да им сугерише да при избору производње на дужи рок, бирају онај производ у коме у перспективи могу конкурисати произвођачима из ЕУ, не очекујући нереалну помоћ из празног српског буџета; правна, да им олакша сазнавање потребних информација о руском правном систему, ради пробоја на руско тржиште.

Закључак

Након детаљне анализе институционалног оквира којим се регулише трговина пољопривредним производима Србије и Русије, посебно након актуелних међусобних санкција између Запада и Русије, потврђене су хипотезе изнете на почетку.

Царински режим између Србије и Русије углавном дозвољава ефикасну алокацију пољопривредних производа на међудржавном нивоу. Гледајући издвојено утицај царина, српски пољопривредни производи би на руском тржишту у старту требали да буду конкурентнији од већине осталих земаља.

Због руске забране увоза пољопривредних производа из западних земаља, мора доћи до повећања извоза из Србије, а на средњи рок и пољопривредне производње. Ипак, на дужи рок, након укидања санкција и успостављања пређашњег стања у међународним односима, извоз и производња ће поново почети да се враћа ка почетном нивоу. Колико ће српска пољопривреда успети да задржи позиције на руском тржишту, зависи од тога колико буде конкурентна пољопривредама које су сада под санкцијама.

Ипак, оно што смета српском извозу је пре свега конкуренција високо субвенционисаних производа из развијених земаља, управо погођених руским санкцијама. Други проблем извозника је девизни курс, који је у раду тек поменут.

²³ О монетарним факторима који утичу на ниску понуду српске робе на иностраним тржиштима, види: Ђ. Попов, Утицај валутне клаузуле и девизног курса на стање привреде. *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, год. 46, бр. 3, 2012, 19-37.

²⁴ У том смислу, треба критиковати сваку политику којом се стварају баријере трговини и извозу. Види нпр. Л. Батуран, , Оправданост увођења привременог ограничења слободног извоза пшенице у Србији, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, vol. 45, no. 1, 2011, 535-548.

²⁵ Ово је у складу и са ставом проф. др Бориса Беговића, да „Србија треба да тражи алтернативни пут европских интеграција“. Б. Беговић, Европске интеграције и привредни раст Србије - економска интеграција као алтернатива чланству у ЕУ, *Анали Правног факултета у Београду*, vol. 61, no. 1, 2013, 65.

*Luka Baturan, Assistant
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad*

Trade between Serbia and Russia in the Light of Preferences and Sanctions between Russia and Western Countries

*“One does not see daylight until the other sees darkness.”
Serbian folk proverb*

Abstract: *In the following paper, we analyze the current customs law that regulates trade in agricultural products of Serbia and Russia, in the light of ongoing economic sanctions between Russia to Western countries. Methods used to interpret legal norms are mostly economic ones. The goal is to show allocation and welfare effects in the current institutional frame formed by the sanctions, so that could serve as a scientific base for adequate state policy.*

High agricultural incentives in developed countries makes Serbian producers and farmers unable to compete on the world market. On the other side, regulations on customs between Serbia and Russia favors Serbian producers on the Russian market.

Agricultural production and export from Serbia will increase thanks to Russian sanctions to Western countries. However, if the Serbian producers fail to organize competitive production, after the sanctions expire, they will lose gained positions on Russian market.

Key words: *Free trade agreement, sanctions, Russia, European Union, export*

Лука Баїуран, Ассисјант
Университет Нови Сад
Юридически факултет Нови Сад

Торговля между Сербией и Россией в свете таможенных преференций и санкций между Россией и западными странами

*„Пока одному солнце не зайдет, другому не взойдет“
Сербская народная пословица*

Резюме: В статье анализируются существующие таможенные нормативы регулирующие торговлю сельскохозяйственной продукцией между Сербией и Россией, особенно в свете актуальных санкций между Западом и Россией. Методы, по которым интерпретируют правовые нормы, прежде всего экономические. Цель состоит в том, чтобы показать аллокативные эффекты и воздействие на благосостояние в существующей институциональной структуре, которое возникло учитывая санкции, чтобы на основе этого была выбрана адекватная государственная политика.

Таможенный режим между Сербией и Россией, рассматривая отдельно, ставит сербских производителей в положении которое лучшее чем положение большинства стран на российском рынке. В отношении к остальным экспортерам, расходы сербских экспортеров уменьшаются на сумму российских таможенных пошлин. Однако, из-за высоких субсидий сельскохозяйственного производства в развитых странах, сербские фермеры не могут им конкурировать.

Экспорт сельскохозяйственной продукции из Сербии увеличится, а последовательно и сельскохозяйственное производство. Однако, если производители не в состоянии создать конкурентоспособную продукцию после отмены санкций, внезапно приобретенное положение на российском рынке будет снова потеряно.

Ключевые слова: Соглашение о свободной торговле, санкции, таможенное, Россия, Европейский союз, Сербия, экспорт, сельскохозяйственные продукты